

IZSELJENEC
ŽIVLJENJSKE ZGODBE SLOVENCEV PO SVETU
Razstava Muzeja novejše zgodovine Slovenije

Nataša Strlič

Cekinov grad, v katerem domuje Muzej novejše zgodovine Slovenije, je v večernih urah 24. oktobra 2001 gostil pisano paletu ljudi. Vzrok je bil odprtje razstave IZSELJENEC, Življenjske zgodbe Slovencev po svetu. Datum 24. oktober ni bil izbran naključno. Ravno na ta dan praznuje sv. Rafael, zavetnik izseljencev. Z odprtjem se je končalo dobro leto trajajoče sodelovanje skupine sodelavcev različnih inštitucij, ki so z različnih zornih kotov pripomogli h končni podobi razstave. »Idejni oče« projekta je bil dr. Marjan Drnovšek z Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU, predstavnice Muzeja za novejšo zgodovino so bile mag. Monika Kokalj Kočevar, mag. Marjeta Mikuž in avtorica tega prispevka, etnološki vidik pa je pokrivala mag. Daša Hribar iz Slovenskega etnografskega muzeja.

Ker so temelj naše razstave zgodbe slovenskih izseljenk in izseljencev, je bilo potrebno pridobiti še avtorje posameznih zgodb. Ti so se vabilu množično odzvali, tako da je nazadnje število zunanjih sodelavcev in hkrati piscev zgodb pristalo na številki devetnajst. Z njihovimi in zgodbami nekaterih od avtorjev razstave smo napolnili tudi obrazstavniki zbornik, ki je bil na voljo na dan otvoritve.

Njihova naloga je bila tudi priskrbeti razstavno gradivo, ki se je nanašalo na njihovo zgodbo. Pomemben del k razstavi so prispevale še številne druge inštitucije, od muzejev prek arhivov do knjižnic, ki pa jih je bilo preveč, da bi jih na tem mestu našteali.

Razstavo smo razdelili na dva dela. Prvi se nahaja v avli Muzeja novejše zgodovine Slovenije. Osrednji del predstavljata dve scenski postavitvi ladje in vlaka, ki sta bila najpogostejši prevoznimi sredstvom naših izseljencev v 19. in na začetku 20. stoletja. Lesen mostovž med njima obiskovalca popelje iz starega v novi svet. Za bolj realističen prikaz prevoza z vlakom pa smo pred muzej postavili še železniški vagon iz leta 1905.

Da na to dolgo in naporno pot obiskovalec ne bi bil povsem nepripravljen, si lahko na panojih v avli prebere osnovne podatke o slovenskem izseljevanju. S pomočjo slikovnega gradiva, številčnih razpredelnic in seveda teksta dr. Drnovška obiskovalec dobi odgovore na različna vprašanja. Od prvega, kdo je izseljenec, do zadnjega o arhivskem, knjižnem in muzejskem izseljenkem gradivu, je nanizanih še kup podatkov o izseljevanju Slovenk in Slovencev.

Drugi del razstave, postavljen v pritlične prostore muzeja za občasne razstave, je sestavljen iz sedemindvajsetih življenjskih zgodb slovenskih izseljencev in izseljenk. Razdelili smo jih v šest skupin, na pet celin, kamor so se izseljevali, posebej pa smo predstavili še begunce in izgnance, ki so morali od doma po tuji volji.

Rekonstrukcija izseljenske pisarne na Kolodvorski ulici v Ljubljani, okrog 1910

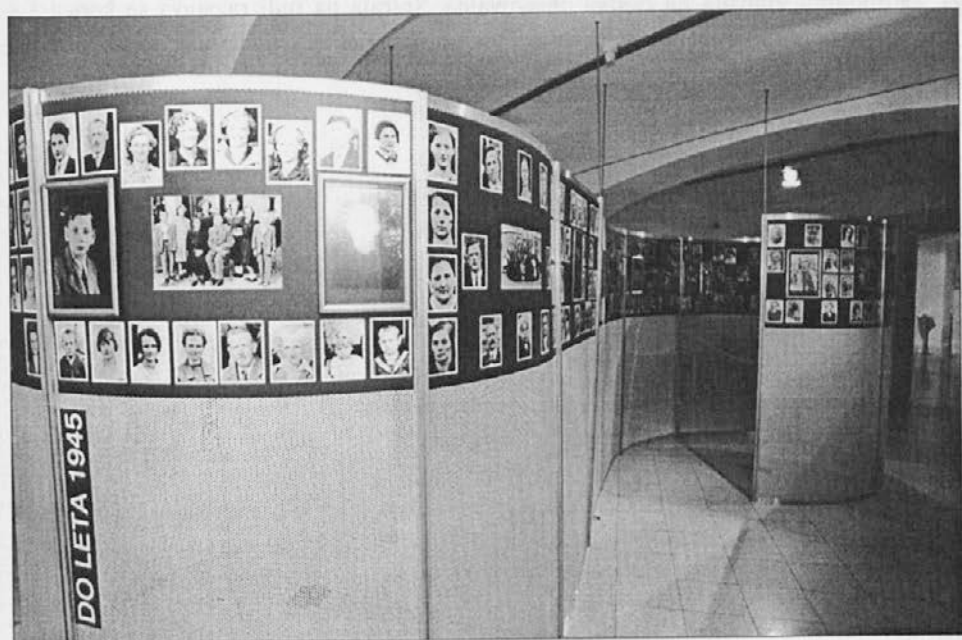
Vsaka zgodba je poglavje zase, predstavljena v svoji vitrini in s predmeti, povezanimi s posameznikovo življenjsko usodo. Gradivo, ki so nam ga posodili pisci zgodb in smo ga tudi sami nabrali po številnih slovenskih kulturnih inštitucijah, zajema predmete od kovancev do skrinj, s katerimi so se izseljenci, kot z znamenji uspeha, vrnil domov. Vse razstavljeno gradivo skriva v sebi močno osebno noto, ki na prvi pogled ni vidna. A ko si preberemo povzetek posameznikove zgodbe, takoj najdemo smiselno povezavo. Aparat za gašenje, posušene štiriperesne deteljice, star telefon, harmonika, knjižica z recepti bosanske hrane, klobuček, magnetofonski trak, naplavina z avstralske obale, denarnica; le nekaj od predmetov, ki takoj pritegnejo obiskovalčevo pozornost. Na prvi pogled povsem vsakdanji predmeti, ki pa se v povezavi z izseljenčevo zgodbo pokažejo v povsem novi luči. Aparat za gašenje je samo eden v nizu proizvodov, s katerimi je zgodbo o uspehu pisal brazilski industrialec slovenskega porekla Janez Hlebanja, štiriperesne deteljice za srečo je nabirala kuharica Liza v enem od newyorških parkov, s starim telefonom se je v otroštvu v daljni Argentini igrala današnja ravnateljica Pilonove galerije dr. Irene Mislej, harmonika je popestrila dogajanje na poroki Alojza in Julije Strajnar v Franciji in kasneje postala pomemben del družinske dediščine etnomuzikologa Julijana Strajnarja, magnetofonski trak je bil v petdesetih letih prejšnjega stoletja najbolj pristna povezava med slovenskimi Tržačani, izseljenimi v Avstralijo in njihovimi najbližjimi, ki so ostali doma, in še bi lahko naštevali.

Vsaka vitrina tako vsebuje predmete, fotografije – originalne in reprodukcije – ter majhen pano z izseljenčevo fotografijo in povzetkom njene ali njegove življenjske poti.

Pri izboru zgodb smo želeli prikazati raznolikost in pestrost usod Slovencev, ki so se podali v svet. Glede na to, da so možje in fantje orali ledino v tujih deželah, je predstavljenih največ njihovih življenjskih zgodb, kar štirinajst. Znanima zgodbama Friderika Barage in Ignacija Knobleharja se pridružijo do sedaj neznane življenjske usode Slovencev na vseh celinah sveta - rudarja, barvarja, pustolovca, industrialca, krošnjarja, znanstvenika, učitelja, bibliotekarja in mladega izgnanca.

Usode žensk so predstavljene z zgodbami kuharice, akademske slikarke, kostanjarke, režiserke in novinark, umetnice in širši javnosti znane aleksandrinke.

Poleg individualnih zgodb se seznanimo tudi z zgodbami treh družin - Mislej, Strajnar in Brenčič. Nenazadnje so predstavljene še večje skupine Slovencev iz različnih slovenskih pokrajin, ki so se odpravili ali bili izgnani od doma. V vseh primerih gre za Primorce, prvi so se po odpravi suženjstva konec 19. stoletja množično odpravljali v Brazilijo, drugi pa po priključitvi Trsta Italiji leta 1954 v Avstralijo. Podobna usoda je doletela tudi domačine ob soški fronti, ki so se morali maja 1915 izseliti v notranjost Avstro-Ogrske in Italije.

*Simbolna spirala: selitve ljudi obstajajo, odkar obstaja človeštvo
in se bodo dogajale tudi v bodoče ...*

Pomemben del razstave IZSELJENEC, Življenjske zgodbe Slovencev po svetu predstavlja tudi pet scenskih postavitvev in zvočne kulise. S tem zadostimo zahtevam sodobne muzeološke postavitve, da mora razstava na obiskovalca vplivati na čim več nivojih, v našem primeru s sluhom in vidom. Poleg že omenjenih postavitvev ladje in vlaka, opremljenih z zvočno kuliso živžava na železniški postaji in v pristanišču, smo

razstavo popestrili še s tremi postavitvami; s prikazom ene od izseljenskih pisarn na Kolodvorski ulici v Ljubljani z začetka 20. stoletja ter priseljenskim centrom na Ellis Islandu v ZDA. Avtentično pohištvo, obleke agenta v ljubljanski pisarni ter uradnika na Ellis Islandu in predmeti, značilni za tisti čas, obiskovalca vizualno prestavijo na začetek 20. stoletja. Dialog med uradnikom in bodočim izseljencem, reklamiranje te ali one izseljenske pisarne, ki ga obiskovalec zasliši iz ozadja, še dodatno popestri sceno. Scena meniha trapista, ki moli, pa je zadnja od postavitev, ki takoj pritegne pozornost obiskovalca.

Razstava se konča s t. i. življenjsko špiralo v zadnji sobi, dodatno napoljnjeni s kovčki in skrinjami odhajajočih. Sestavljena je iz šestindvajsetih panojev s štiristo petdesetimi fotografijami slovenskih izseljencev in izseljenk od srede 19. do začetka 21. stoletja. Portreti v okvirjih so glavni junaki sedemindvajsetih zgodb, ki smo si jih ogledali pred tem. Obkroženi so s fotografijami sodobnikov, ki so prav tako odšli v tujino. Glavni namen špirale je prikazati množičnost slovenskega izseljevanja in rušenje stereotipov o slovenskem »zapečkarstvu«. Slovenska govornica in petje, ki prihajata iz ozadja, še dodatno vplivata na čustva obiskovalca. Špirala pa tudi razstava se končata s silhuetami bodočih izseljencev, ob katerih se obiskovalec nevede vpraša: »Sem mogoče med njimi tudi jaz?«